

Sjokkerte dansker får omskrevet krigshistorien ^{HP 11-97}

KRIGENS KØBENHAVN: Slekt og venner tar farvel med danske soldater på vei til tysk tjeneste på Østfronten. FOTO: NORDFOTO

Langt flere dansker døde i tysk enn i alliert tjeneste. Og det danske etablissement baserte seg i krigens fire første år på at Hitler ville vinne.

Dette er sider ved danskenes krigsinnsats som er kommet frem nå i høst, og som har ført til en intens sjelegranskning i Danmark.

Side 8

2

Elendomemarkedet... 20

3

Elendomsmerk. forts. . 38
Næringselendom. 45
Næringslivets marked 45
Håndverkere 445

Hus-Hjem-Fritid 45
Båtmarkedet 45
Bilmarkedet 45

Mørke kapitler fra Danmarks krig frem i lyset

Danske soldater i nazistjeneste deltok i massehenrettelser og massaker på sivile, uten å bli forsøkt rettsforfulgt etter krigen.

OLE MARTIN LARSEN

København

Også Danmark tar nå et oppgjør med sin krigshistorie. Da en gruppe danske FN-soldater ankom Kroatia på et fredsbevarende oppdrag i 1992, fikk de en ubehagelig overraskelse idet det gikk opp for dem at de var blitt stasjonert på nøyaktig samme sted hvor danske SS-soldater skal ha gjort seg skyldige i overgrep mot sivilbefolkningen under kampene mot jugoslaviske partisaner 49 år tidligere. I alt 1400 danske soldater deltok i krigshandlingene her i 1943.

Berlingske Tidende har i høst oppsporet og intervjuet flere overlevende fra den gangen, i landsbyer omkring byene Glina og Sisak, mellom Zagreb og den nåværende grensen til Bosnia, der noen av de mest brutale overgrepene mot sivilbefolkningen under annen verdenskrig fant sted. Flere av landsbyene er for øvrig siden blitt utslettet i den jugoslaviske borgerkrigen.

De danske soldatene skjøt meget presist. De ødela landsbyen Dvoriste, minnes den 77-årige Josip Jurkovic, som kjempet i Titos partisanstyrker. Han kunne ikke navngi særskilte danskere som hadde gjort seg skyld i noen av brutaltetene.

Men danskenes egne brev og dagboksnotater etterlater liten tvil.

Begivenhetene i Jugoslavia i 1943 er avslørt av tre unge historikere, Claus Bundgaard Christensen, Niels Bo Poulsen og Peter Scharff Smith ved Roskilde Universitetscenter. De har gravet i både danske, tyske og russiske arkiver, og har fått tilgang på over 1000 brev og dagbøker fra danske soldater. De har gjennomført anonyme intervjuer med 13 tidligere, danske SS-soldater. Materialet danner bakgrunn for den første, faghistoriske undersøkelsen av danskenes deltagelse i krigsforbrytelser.

Selvbedrag

«Danskenes samarbeidet med tyskerne og brødfødt den tyske hær, og var ikke et hår bedre enn sveitserne og svenskenes», heter det i en bok som utkom i går; «Den bløde kynisme - og selvbedraget i Tørnerose-Danmark». Den er skrevet av Bertel Haarders, undervisningsminister i Poul Schlüters regjeringer i 1982-93 og nåværende medlem av Folketinget og EU-parlamentet for partiet Venstre.

Haarders bok om danskenes fortrengninger faller rett inn i debatten om den danske krigshistorien. Nå avsløres dens mørke sider, selv om Danmark hørte til blant de okkuperte og - i hvert fall formelt sett - allierte lande-

ne. Mye av dette er fortsatt tabu. Regeringens manglende motstand og innflytelsesrike kretsers medløperi med tyskerne har aldri vært gransket til bunns. Et motvillig rettsoppgjør etter krigen, der de små måtte unngjelde og de store fikk løpe, har i over 50 år utgjort et nasjonalt traume som mange nå håper er på vei mot løsning.

Weekendavisen har gått foran i avsløringene, og har i tillegg til å kunne trekke på historikernes nye materiale, også nedlagt et stort selvstendig arbeide i å granske arkivene. Det danske etablisement holder en lav profil i debatten. Den er, med unntak av Bertel Haarders bok, blitt overlatt til historikere og tidligere motstandsfolk.

Waffen-SS

Minst 5500 dansker meldte seg frivillig til Waffen-SS sammen med 600 000 andre fra en lang rekke land - også Norge. Hitler kalte dem sine

«politiske soldater», de ble undervist i den nazistiske ideologi og bar uniformer prydet med dødningskalder og nordiske seiersruner. Danskene inngikk primært i tre enheter under Waffen-SS: Bataljon Frikorps Danmark og divisjonene Viking og Nordland.

Ifølge det nye materialet skal dansker ha deltatt i fangehenrettelser og massaker på kvinner, barn og gamle. Noe av det er klart dokumentert, andre opplysninger bygger på muligens tvilsomme anklageskrifter fra Sovjet, der mange danske SS-folk ble dømt etter krig-

I TYSK TJENESTE: Familie og venner tar farvel med danske soldater på vei til Østfronten. Opp mot 5000 danskere falt på tysk side, mens færre enn halvparten falt på seierherrenes side, ifølge historikeren Søren Mørch.

Noen hundre av de danske SS-soldatene ble dømt i rettsoppgjøret etter krigen.

Men det som nå er kommet frem, viser at det som hovedregel ikke ble tatt stilling til om noen av dem hadde gjort seg skyldige i krigsforbrytelser utenfor Danmarks grenser. I stedet handlet diskusjonen om det rimelige i å bli stilt under anklage av en stat som får å tidligere hadde oppfordret dem til å melde seg til tysk tjeneste frivillig.

Ifølge det nye materialet skal dansker ha deltatt i fangehenrettelser og massaker på kvinner, barn og gamle. Noe av det er klart dokumentert, andre opplysninger bygger på muligens tvilsomme anklageskrifter fra Sovjet, der mange danske SS-folk ble dømt etter krig-

gen. Alle med unntak av én fikk amnesti etter Stalins død i 1953.

Historikernes materiale viser for øvrig at ca. 100 danskere er blant tidligere Waffen-SS medlemmer som fortsatt mottar pensjon fra den tyske stat. Dette ble tidligere i år et ømtålig spørsmål i Tyskland, da tysk TV kunne dokumentere at flere av de trygdede var ettersøkt for krigsforbrytelser.

Spørsmålet er nå også blitt ømtålig i Danmark, etter at Tyskland har tilbudt myndighetene en liste over danskene. Flere danske historikere krever nå at det nedsettes en kommisjon. Som historikeren Therkel Strøde ved Odense Universitet uttrykker det overfor Weekendavisen:

«Vi vil gjerne fremstå som

et rettssamfunn som til og med mener å ha en så rotfestet juridisk og rettspolitisk kultur, at vi kan belære landene på Balkan og i Den tredje verden om hvordan man skal gå frem. Og så ser vi oss tilbake og oppdager at vi selv ikke engang har undersøkt om noen av de mange tusen på Østfronten har begått krigsforbrytelser under Den annen verdenskrig.

Joachim Lund, en ung historiker ved Københavns Universitet, har under arbeidet med sin hovedoppgave gravet frem særdeles belastende materiale om regjeringens og næringslivets mer enn villige økonomiske samarbeide med nazistene.

Et aktuelt utslag er en sak som det danske sementkonsernet F. L. Smidth (FLS) for øyeblikket fører mot Est-

lands regjering om verdene i en sementfabrikk som FLS kjøpte 40% av aksjene i i 1922, men som falt på sovjetiske hender etter den sovjetiske annekteringen i 1940.

Joachim Lund har funnet dokumentasjon for at FLS, etter at nazistene i «Operasjon Barbarossa» hadde fordrevet de sovjetiske styrkene fra Baltikum, fra 1942 til 1944 igjen mottok overskuddet fra fabrikkene.

FLS overtok driften igjen etter initiativ fra den danske regjering og ledende danske næringslivsfolk. Tvangsarbeiderne på fabrikkene, jøder og sigøynere, ble ifølge Lunds opplysninger, skutt på stedet eller overflyttet til Auschwitz eller Stutthof umiddelbart før Den røde Hær inntok Baltikum i 1944. Sementkonsernets nåvæ-

rende direktør Ib Christensen benektet overfor Weekendavisen i september at de nye opplysningene vil få betydning for million-erstatningskravet mot Estland.

Ofre i egne øyne

«Danskene innbilte seg at de var ofre for den tyske besettelse og at de var blant vinnerne i annen verdenskrig.

I virkeligheten var Danmarks politikk helt frem til 1943 basert på den antagelse at Tyskland ville vinne», heter det i Bertel Haarders nye bok.

Den nåværende debatten har gjort det lysende klart at siste kapittel om den danske krigshistorien ennå ikke er skrevet.